

Опорний конспект лекцій
з дисципліни

“Банківський нагляд”

Змістовний модуль 1

Нагляд і регулювання діяльності банків в системі заходів регулятивного впливу НБУ на стан грошово-кредитної системи

ТЕМА 1. НЕОБХІДНІСТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ І НАГЛЯДУ

1. Роль і значення системи банківського регулювання та нагляду для економіки країни.

Державне регулювання банківської діяльності здійснюється перш за все в межах банківської системи та виражається у впливі центрального банку на комерційні. Методи регулювання діяльності банків, основою яких є законодавчі і нормативні акти країни, у різних країнах можуть суттєво відрізнятися.

Вплив центрального банку на діяльність комерційних здійснюється за такими основними напрямками:

1) створення законодавчих та інших умов, які б дозволили комерційним банкам реалізувати свої економічні інтереси (організаційно-правовий напрямок);

2) вплив на операції банків шляхом грошово-кредитного регулювання, що впливає на обсяг і структуру грошової маси в обігу, на обсяг та ціну ресурсів банківських установ, які банки можуть використовувати для кредитування суб'єктів господарювання та населення (напрямок опосередкованого економічного впливу).

3) встановлення економічних нормативів та нагляд за їх дотриманням з метою забезпечення ліквідності банківської діяльності (напрямок опосередкованого економічного впливу).

Банківське регулювання – це система заходів, за допомогою яких центральний банк забезпечує стабільне, безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі.

До основних завдань банківського регулювання та нагляду можна віднести:

- ✓ забезпечення стабільності та надійності банківської системи;
- ✓ захист інтересів вкладників;
- ✓ створення конкурентного середовища у банківському секторі;
- ✓ забезпечення прозорості діяльності банківського сектора економіки;
- ✓ забезпечення ефективної діяльності банків, підтримка необхідного рівня стандартизації та професіоналізму у банківській сфері та ін.

У світовій практиці існують різні підходи до організації банківського нагляду. З інституційної точки зору можна виділити три групи країн, що відрізняються способами організаційної побудови органів нагляду, місцем та роллю центрального банку в цих структурах (табл. 7.1):

1) країни, у яких нагляд здійснюється виключно центральними банками (Австралія, Велика Британія, Іспанія, Італія, Португалія, Україна);

2) країни, у яких нагляд здійснюється центральним банком разом з іншими органами (США – разом з Міністерством фінансів, Швейцарія – разом з Федеральною банківською комісією, Німеччина – разом з Федеральною службою кредитного контролю);

3) країни, у яких нагляд за діяльністю комерційних банків здійснюється не центральним банком, а іншими органами (Канада, Австрія, Фінляндія, Норвегія, Швеція).

У 1975 році в Базелі (Швейцарія) був створений Базельський комітет з питань банківського нагляду (Комітет Кука) за участю голів центральних банків країн, що входять до «групи десяти». Кожна країна у цьому Комітеті представлена центральним банком або іншим органом, який відповідно до національного законодавства здійснює нагляд за діяльністю банків.

Основними принципами діяльності Комітету є:

- 1) жодна банківська установа не повинна залишатися поза системою нагляду,
- 2) нагляд повинен бути надійним.

Важливим результатом роботи Базельського комітету є розробка 25 принципів ефективного банківського нагляду (вересень 1997 р.), що стали орієнтирами для органів нагляду усіх країн світу. Принципи визначають критерії, за якими можна оцінити ефективність банківського нагляду.

Принципи ефективного банківського нагляду розкривають:

- передумови ефективного банківського нагляду (принцип 1);
- ліцензування і структуру нагляду (принципи 2-5);
- пруденційні правила і вимоги (принципи 6-15);
- методи поточного банківського нагляду (принципи 16-20);
- вимоги щодо інформації (принцип 21);
- офіційні повноваження наглядових органів (принцип 22);
- транснаціональні банківські операції (принципи 23-25).

Зміст регулювання діяльності банків Національним банком України (згідно функцій НБУ) полягає у здійсненні впливу на банки та інші фінансово-кредитні установи з метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці, сприяння дотриманню стабільності банківської системи та цінової стабільності.

Форми регулювання банківської діяльності відображають характер впливу НБУ на банки та інші фінансово-кредитні установи, засоби і прийоми його здійснення.

Згідно статті 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність» державне регулювання діяльності банків здійснюється Національним банком України у таких формах:

I. Адміністративне регулювання:

- 1) реєстрація банків і ліцензування їх діяльності;
- 2) встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків;
- 3) застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру;
- 4) нагляд за діяльністю банків;
- 5) надання рекомендацій щодо діяльності банків.

II. Індикативне регулювання:

- 1) встановлення обов'язкових економічних нормативів;
- 2) визначення норм обов'язкових резервів для банків;
- 3) встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій;
- 4) визначення процентної політики;
- 5) рефінансування банків;
- 6) кореспондентських відносин;
- 7) управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції;
- 8) операцій з цінними паперами на відкритому ринку;
- 9) імпорту та експорту капіталу.

Наглядова діяльність Національного банку України охоплює всі банки, їх підрозділи, афілійованих та споріднених осіб банків на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також інших юридичних та фізичних осіб у частині дотримання вимог Закону «Про банки та банківську діяльність» щодо здійснення банківської діяльності.

Система банківського нагляду в Україні скоординована за вертикаллю і функціонує як єдиний механізм у складі центрального апарату та територіальних управлінь НБУ. Вона має такі рівні:

- відділ банківського нагляду територіального управління НБУ;
- комісія з питань нагляду і регулювання діяльності банків при територіальному управлінні НБУ;
- начальник територіального управління НБУ;
- відповідні департаменти банківського нагляду НБУ;
- заступник Голови Правління НБУ;
- комісія з питань нагляду і регулювання діяльності банків НБУ.

Структура банківського нагляду в Україні змінювалася декілька разів. За сучасних умов структура банківського нагляду включає в себе такі департаменти:

- департамент банківського регулювання і нагляду;
- департамент методології банківського регулювання і нагляду;
- департамент реєстрації та ліцензування;
- департамент запобігання використанню банківської системи для легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму.

ТЕМА 2. РЕЄСТРАЦІЯ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Однією з основних функцій банківського регулювання та нагляду є **реєстрація комерційних банків**.

Комерційний банк вважається створеним і набуває статусу юридичної особи з часу його реєстрації Національним банком України в *Державному реєстрі банків*.

Порядок, умови створення та здійснення державної реєстрації банків, порядок відкриття філій і представництв банків, порядок надання попереднього дозволу на створення банку з іноземним капіталом, порядок надання дозволу на придбання або збільшення істотної участі в банку визначає положення НБУ «Про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень»

При реєстрації банків НБУ встановлює вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу:

- для місцевих кооперативних банків, що діють у межах однієї області, - 1 млн. євро;
- для банків, що здійснюють свою діяльність на території однієї області (регіональних), у тому числі спеціалізованих ощадних та іпотечних банків, - 3 млн. євро;
- для банків, що здійснюють свою діяльність на території всієї України (міжрегіональних), у тому числі спеціалізованих інвестиційних, розрахункових (клірингових), ощадних та іпотечних, центрального кооперативного, - 5 млн. євро.

Національний банк приймає рішення про державну реєстрацію банку або про відмову в державній реєстрації банку не пізніше ніж за три місяці з часу подання повного пакета документів.

Рішення про державну реєстрацію банку приймає Правління Національного банку України. Протягом трьох робочих днів після прийняття Національним банком відповідного рішення банку видається свідоцтво про державну реєстрацію банку.

Після реєстрації банку в територіальному управлінні Національного банку за його місцезнаходженням відкривається кореспондентський рахунок, на який не пізніше наступного дня після його відкриття із накопичувального рахунку перераховуються зібрані кошти, що утворюють статутний капітал банку.

Комерційні банки, зареєстровані Національним банком України, можуть відкривати відокремлені структурні підрозділи (філії і представництва). Реєстрація філій і представництв комерційних банків здійснюється шляхом внесення запису до Державного реєстру банків.

З метою підвищення надійності та стабільності банківської системи України, забезпечення захисту інтересів кредиторів, вкладників банків, Національний банк України визначає порядок видачі банкам та банківським корпораціям банківських ліцензій, письмових дозволів і ліцензій на виконання окремих операцій.

Ліцензування – це порядок видачі комерційним банкам, які з часу реєстрації Національним банком України набули статусу юридичної особи, дозволу на здійснення окремих чи всіх банківських операцій, якщо умови діяльності комерційних банків відповідають чинному законодавству України та нормативним актам Національного банку України, а також діяльність яких не загрожує інтересам їх клієнтів.

Ліцензування є вступним етапом банківського нагляду. Його метою є обмеження здійснення банківських операцій лише тими закладами, що мають дозвіл на їх проведення від уповноваженого органу (центрального банку).

Окремі банківські операції комерційні банки України можуть здійснювати за умови отримання письмового дозволу НБУ (при наявності банківської ліцензії). До таких операцій в основному належать операції з валютними цінностями та інвестиційні операції.

Змістовний модуль 2

Особливості регулювання та нагляду банків в Україні

ТЕМА 3. ЕКОНОМІЧНІ НОРМАТИВИ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЇХ ВСТАНОВЛЕННЯ ТА КОНТРОЛЬ

З метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності, НБУ, відповідно до інструкції “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні”, затвердженої 28.08.2001р., встановлює для комерційних банків порядок визначення регулятивного капіталу банку та такі економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками:

✓ **нормативи капіталу** (мінімального розміру регулятивного капіталу, адекватність регулятивного капіталу, адекватність основного капіталу);

✓ **нормативи ліквідності** (миттєва ліквідність, поточна ліквідність, короткострокова ліквідність);

✓ **нормативи кредитного ризику** (максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента; великих кредитних ризиків; максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру; максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам);

✓ **нормативи інвестування** (інвестування в цінні папери окремо за кожною установою; загальної суми інвестування);

Економічні нормативи розроблені відповідно до загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів і стандартів, зокрема відповідають більшості принципам ефективного банківського нагляду, затвердженим Базельським комітетом. При встановленні економічних нормативів враховані також вимоги «Міжнародного наближення оцінки капіталу і стандартів капіталу» (Базель I), прийняті у 1988 році Базельським комітетом з банківського нагляду.

З метою удосконалення регулятивного впливу як контролюючих органів на діяльність банків, так і внутрібанківського контролю, спрямованого на покращення практики управління ризиками банку, у червні 2004 року Базельський комітет з банківського нагляду прийняв остаточну редакцію документа щодо оцінки капіталу і стандартів капіталу (Базель II).

Базою для розрахунку економічних нормативів є регулятивний капітал банку – один з найважливіших показників діяльності банків. Основне його призначення – покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків.

Банки зобов'язані формувати резерви за такими активними операціями: кредитними операціями; операціями з цінними паперами; дебіторською заборгованістю; простроченими понад 31 день та сумнівними до отримання нарахованими доходами за активними операціями; коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках у банках (резидентах і нерезидентах), які визнані банкрутами або ліквідуються за рішенням уповноважених органів, або які зареєстровані в офшорних зонах.

Контроль за дотриманням банками економічних нормативів та вимог щодо регулятивного капіталу банків здійснюється відповідними територіальними управліннями та підрозділами центрального апарату банківського нагляду Національного банку щодня та щомісяця на постійній основі.

Розрахунок економічних нормативів банки (юридичні особи) проводять на підставі щоденних балансів. При цьому звітними вважаються економічні нормативи, що розраховані:

а) за щоденними розрахунками:

- нормативи мінімального розміру регулятивного капіталу банку (Н1),
- норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);
- норматив великих кредитних ризиків (Н8);
- норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9);
- норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10);

б) за формулою середньозваженої величини (за місяць):

- норматив адекватності основного капіталу (Н3),
- норматив миттєвої ліквідності (Н4),
- норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11),
- норматив загальної суми інвестування (Н12),

в) за станом на 1-ше, 11-те та 21-ше число кожного місяця:

- норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2),
- норматив поточної ліквідності (Н5),
- норматив короткострокової ліквідності (Н6).

У разі порушення банками чи іншими особами, які є об'єктом перевірки Національного банку згідно з Законом про банки і банківську діяльність вимог банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку або здійснення ними ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, Національний банк застосовує заходи впливу адекватно допущеним порушенням у порядку, установленому Положенням «Про застосування НБУ заходів впливу за порушення банківського законодавства».

ТЕМА 4. ЗДІЙСНЕННЯ НАГЛЯДУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Нагляд за комерційними банками органи банківського нагляду (в тому числі й НБУ) традиційно здійснюють двома методами:

- ✓ безвиїзний (дистанційний, заочний) нагляд;
- ✓ виїзне інспектування банків.

Безвиїзний нагляд — це дистанційний моніторинг діяльності окремих банків і банківської системи в цілому, а також застосування наглядовими органами певних заходів з метою реагування на проблеми і недоліки, виявлені в діяльності банків.

У більшості країн безвиїзний нагляд ґрунтується на аналізі періодичної звітності (балансовий звіт, звіт про прибутки (збитки), звіт про дотримання економічних нормативів та інші супутні форми) та щорічних фінансових звітів, що подаються органам банківського нагляду на регулярній основі.

Національний банк України для оцінки фінансового стану та визначення рейтингової оцінки банківських установ застосовує стандартизовану оціночну систему CAMELS, що отримала назву відповідно до початкових букв основних критеріїв банківського нагляду:

- С (capital adequacy) – достатність капіталу;
- А (asset quality) – якість активів;
- М (management) – кваліфікація менеджерів;

- E (earnings) – дохідність;
- L (liquidity) – ліквідність;
- S (sensitive) – чутливість до ринкового ризику.

Для аналізу кожного компоненту системи використовується група коефіцієнтів, показників, що характеризують фінансову стійкість банків.

Рейтинг за системою CAMELS досить точно відображає стан комерційного банку та визначає необхідність прийняття органами нагляду відповідних заходів щодо діяльності банку.

У процесі безвиїзного банківського нагляду дається лише попередня рейтингова оцінка діяльності банку, а кінцевий рейтинг – після закінчення *виїзного інспектування комерційного банку*.

Ступінь достовірності фінансової інформації, що надається органам нагляду, формування комплексної та точної уяви про стан фінансової діяльності кредитної установи, професійний рівень його керівництва органи банківського нагляду можуть отримати лише шляхом інспекційних перевірок комерційних банків на місцях.

У зв'язку з трудомісткістю проведення таких перевірок органи нагляду здійснюють їх періодично (розрізняють планові, регулярні та позапланові інспекційні перевірки) і встановлюють певний характер проведення інспектування банків залежно від цілей та масштабів перевірки (розрізняють комплексні, обмежені та спеціальні перевірки).

Метою безвиїзного нагляду за діяльністю банків є забезпечення банківських установ від надмірних ризиків (кредитного, ліквідності, валютного та ін.) на основі оперативного контролю за діяльністю банків, тобто на основі здійснення документальних перевірок звітності банківських установ щодо дотримання ними встановлених вимог банківської діяльності.

Безвиїзний нагляд НБУ за діяльністю банків є формою попереднього контролю в системі банківського нагляду. Його суть полягає у перевірці та аналізі дотримання банками України економічних нормативів на підставі подання банками фінансової звітності.

При здійсненні безвиїзного нагляду НБУ контролює дотримання банками встановлених обмежень щодо їх діяльності, вимог щодо правильності заповнення і періодичності подання форм фінансової звітності. Комплексний аналіз звітності банків дозволяє оперативно встановити дотримання банками економічних нормативів, визначити тенденції у діяльності того чи іншого банку і, відповідно, забезпечити надмірні ризики банку в майбутньому.

Важливим методом поточного контролю в системі банківського нагляду є проведення виїзного інспектування банків. Його метою є визначення рівня безпеки і стабільності операцій банку, достовірності звітності банку і дотримання банком законодавства України про банки і банківську діяльність, а також нормативно-правових актів Національного банку України.

Об'єктом інспектування служби банківського нагляду Національного банку України є:

- кожна банківська установа;
- філії банків;
- власники істотної участі в банку, якщо Національний банк України вважає, що вони не відповідають законодавчим вимогам щодо істотної участі, або негативно впливають на фінансову безпеку і стабільність банку;
- особа, що придбала істотну участь у банку без письмового дозволу Національного банку України;
- юридичні особи, щодо яких НБУ має достовірну інформацію про здійснення ними банківської діяльності без відповідної ліцензії.

НБУ може здійснювати виїзне інспектування банків у таких **формах**:

- *планова перевірка* (інспектування) – це інспекційна перевірка, що здійснюється комплексно або з окремих напрямів діяльності/операцій відповідно до плану інспекційних перевірок не частіше одного разу на рік;
- *позапланова перевірка* – проводиться за наявності обґрунтованих підстав, до яких належать виявлення під час здійснення безвиїзного нагляду (у тому числі за результатами

аналізу показників системи раннього реагування) суттєвого погіршення фінансового стану банку або фактів проведення банком (його підрозділами) ризикових операцій, що загрожують інтересам вкладників або інших кредиторів банку, чи фактів подання Національному банку недостовірної звітності, а також звернення банку щодо відкриття філій або інших власних підрозділів, отримання ліцензій чи дозволів, передбачених законодавством, тощо;

- *комплексне інспектування* (перевірка) – це виїзна інспекційна перевірка банку, у процесі якої перевірці підлягають усі напрями його діяльності (у тому числі управління діяльністю);

- *спеціальна перевірка* – це виїзна інспекційна перевірка, підставою проведення якої є письмове звернення органів прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної податкової служби України, Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України.

Про проведення планової перевірки НБУ зобов'язаний повідомити банк не пізніше, ніж за 10 днів до початку цієї перевірки.

Планування інспекційних перевірок здійснюється з метою недопущення дублювання та забезпечення належної координації роботи служби банківського нагляду та інших підрозділів Національного банку, а також своєчасного та рівномірного проведення планових інспекційних перевірок банків та їх підрозділів.

Плани інспекційних перевірок банків складаються щокварталу з урахуванням прогнозного річного плану. Річний план складається на підставі прогнозних планів територіальних управлінь, служби банківського нагляду та інших підрозділів Національного банку, що мають контрольні функції з нагляду за банками. При цьому вони також подають перелік питань, що мають перевірятися.

НБУ розробив порядок проведення інспекційних перевірок, згідно якого виїзна інспекційна перевірка складається з таких трьох етапів:

- підготовка до проведення інспектування;
- процес інспектування;
- оформлення результатів інспектування.

За результатами комплексного інспектування банку на підставі довідок про перевірку окремих напрямів діяльності/операцій банку (у тому числі його філій та/або інших власних підрозділів, що перевірялися під час проведення комплексної перевірки банку) складається звіт про інспектування.

Звіт про інспектування має визначену форму, яка затверджується заступником Голови Національного банку, який згідно з розподілом функціональних обов'язків здійснює керівництво службою банківського нагляду Національного банку.

Звіт про інспектування складається у двох примірниках. Один примірник звіту залишається в Національному банку (територіальному управлінні Національного банку), другий - надається (надсилається спецв'язком або нарочним) раді та правлінню банку разом із супровідним інформаційним листом, який має містити загальний висновок про результати проведеної інспекційної перевірки.

ТЕМА 5. ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ РЕЙТИНГУ

Результатом нагляду НБУ за діяльністю банківських установ є визначення рейтингової оцінки фінансового стану комерційного банку. Така оцінка важлива не лише для визначення стану справ безпосередньо у банку, але й для порівняння з результатами діяльності інших банків.

Особливого значення визначення рейтингової оцінки банків має на загальнодержавному рівні, оскільки ця інформація дозволяє центральному банку визначити стан банківської системи в цілому, оцінити динаміку діяльності банків, віднесених до певних груп (класу, категорій) тощо.

Рейтинг банків – це загальноприйнята система оцінки діяльності банківських установ на основі аналізу фінансових показників і даних балансу банку.

Рейтингова оцінка діяльності банку полягає у виведенні узагальнюючої оцінки на основі оцінки за основними напрямками діяльності банку (рівнем рентабельності, рівнем ліквідності, показниками достатності капіталу, якості активів та ін.). З метою оцінки фінансового стану банків рейтинговий підхід передбачає розроблення системи числових значень показників, на основі яких була б можливість у кінцевому підсумку віднести той чи інший банк до певної групи.

У міжнародній практиці розрізняють три основних **методи** побудови рейтингів:

1) *номерний* – даний метод полягає у побудові співвідношень значень показників фінансового стану банку і, відповідно, присвоєння кожному з цих співвідношень певного місця у рейтингу. Дана система в основному розрахована на слабо деталізовану методику з невеликою кількістю показників, що впливають на фінансовий стан банків. При цьому шкала критеріальних значень номерного методу невелика;

2) *бальний* – цей метод дозволяє провести оцінку фінансового стану банку в балах, присвоєних йому за кожним оціночним показником. Узагальнена бальна оцінка банку дозволяє віднести банк до певної групи банків і використовується, зазвичай, в складніших методиках визначення рейтингу банків;

3) *індексний* – на основі даного методу розраховується індекс кожного з оціночних показників фінансового стану банків відносно базисних значень чи середніх значень, розрахованих за кілька років. Визначивши індекси за окремими показниками, здійснюють розрахунок комбінованих індексів, попередньо зваживши індивідуальні індекси за їх часткою у сукупності. Рейтинг на основі індексного методу орієнтується не на статистичне значення, а на показники, зважені на ризик (аналізуються як балансові, так і позабалансові дані), що передбачає більш детальних аналіз діяльності банку.

З метою визначення загального стану банків, а також забезпечення стабільності банківської системи, нагляд НБУ за діяльністю банків ґрунтується на оцінці ризиків банківської діяльності, розрахованих на основі рейтингової системи CAMELS. Ця система дозволяє визначити загальний стан банку на підставі єдиних критеріїв, що охоплюють діяльність банку за усіма основними напрямками.

Метою оцінки діяльності банку за рейтинговою системою CAMELS є своєчасне визначення банків, фінансовий стан яких незадовільний, операції чи менеджмент мають недоліки, що можуть призвести до банкрутства банку та вимагають посиленого контролю з боку підрозділів банківського нагляду НБУ, а також вжиття відповідних заходів для виправлення виявлених недоліків у діяльності банку та стабілізації його фінансового стану.

Визначити рейтинг банку за системою CAMELS можна лише під час комплексної інспекційної перевірки, провівши ретельний аналіз стану банку, що дає можливість об'єктивно оцінити ризики банку та процес управління ними.

Під час здійснення інспекційної перевірки складаються довідки про інспектування кожного компонента рейтингової системи, які до закінчення строку проведення інспектування повинні бути погоджені з працівниками банку, відповідальними за певний напрям роботи. Після закінчення перевірки (на основі інформації, що міститься в довідках про перевірки кожного компонента рейтингової системи) складається звіт про інспектування та визначаються рейтингові оцінки усіх компонентів системи CAMELS, а також комплексна рейтингова оцінка.

Тема 6. Організація нагляду за діяльністю банків на основі системи оцінки ризиків

Банки, здійснюючи банківські операції з метою одержання прибутку, наражаються на ризики. Тому, необхідно належним чином управляти рівнем ризиків та контролювати його. Ризики банківської діяльності також мають оцінюватися з погляду на їхнє значення. Таке оцінювання має проводитися постійно.

Національний банк України для оцінки ризиків у банках використовує комплекс методів, затверджених Постановою Правління НБУ від 15.03.2004 № 104 (Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”)

Нагляд на основі оцінки ризиків – це внутрішній процес Національного банку, який обраний для забезпечення більшої послідовності й ефективності інспектувань та інших видів наглядової діяльності. Банки не зобов’язані коригувати свою методологічну базу та системи управління ризиками таким чином, щоб вони співпадали з методологією НБУ.

Позиція Національного банку щодо нагляду за всіма банками зосереджується на ризику. Банки з підвищеним ризиком або сфери діяльності із підвищеними параметрами ризику потребують більшої уваги з боку служби банківського нагляду. Застосовуючи цей загальний підхід до всіх установ, Національний банк визнає різні рівні складності ризику, на який наражаються банки. Національний банк має на меті забезпечення якісного нагляду, спрямованого на визначення суттєвих існуючих або потенційних проблем в окремих банках або в банківській системі в цілому, а також на забезпечення належного усунення таких проблем.

Нагляд на основі оцінки ризиків передбачає спрямування більших ресурсів у сфері підвищеного ризику. Національний банк досягає цього за допомогою таких дій:

- виявлення ризиків з використанням уніфікованих визначень. Ця сукупність ризиків формує підґрунтя для висновків і дій нагляду;
- вимірювання ризику на основі уніфікованих факторів оцінки. Кількість ризику не завжди вимірюється в грошовому вираженні; інколи це відносна оцінка суми можливих втрат. Наприклад, численні недоліки у системах внутрішнього контролю можуть свідчити про те, що банк має надмірний рівень операційно-технологічного ризику;
- оцінки управління ризиками, яка дозволяє визначити, чи адекватно управляються і контролюються за допомогою відповідних систем банку визначені рівні ризику. Розвиненість та складність цих систем буде різною залежно від рівня наявного ризику і розміру та/або складності операцій банку;
- спрямування більших ресурсів у сфері підвищеного або зростаючого ризику як у межах одного банку, так і в банківській системі взагалі. Це робиться за допомогою стратегії нагляду;
- використання відповідних інструментів нагляду, залежно від виявлених ризиків, формулювання висновків щодо параметрів та рівня ризиків, а також визначення заходів щодо подальшого контролю виявлених проблем.

Незалежно від своєї структури, кожна система управління ризиками має включати такі елементи:

- виявлення ризику;
- вимірювання ризику;
- контроль ризику;
- моніторинг ризику.

У контексті нагляду на основі оцінки ризиків Національний банк визначає банківський ризик за його впливом на капітал і надходження.

Ризик – це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку. Існування ризику не обов’язково є причиною для занепокоєння. Для розгляду ризиків у ширшій перспективі наглядовці мають вирішити, чи є ризики, які бере на себе банк, виправданими. Ризики вважаються

виправданими, якщо вони є зрозумілими, контрольованими, такими, які можна виміряти і що відповідають здатності банку швидко реагувати на негативні обставини. Невиправданий ризик може впливати із навмисних або ненавмисних дій. Якщо ризики є невинуватими, наглядовці мають взаємодіяти із керівництвом і спостережною радою банку і спонукати їх до пом'якшення або усунення цих невинуватих ризиків. Заходи, які в такому разі має здійснити банк, включають зменшення сум під ризиком, збільшення капіталу або зміцнення процесів управління ризиками.

Оскільки ринкові умови і структури банків є різними, не існує єдиної системи управління ризиками, прийнятної для всіх банків. Кожна установа має розробити свою власну програму та системи управління ризиками, відповідно до своїх потреб і обставин. Наприклад, банк, більший за розміром, із складнішими операціями, що має підрозділи в різних географічних регіонах, повинен мати більш досконалу та розвинену систему управління ризиками. Однак усі ефективні системи управління ризиками мають декілька спільних основних характеристик. Наприклад, ефективні системи управління ризиками мають бути незалежними від діяльності, пов'язаної з прийняттям ризиків.

Незалежно від своєї структури, кожна система управління ризиками має включати такі елементи:

- виявлення ризику;
- вимірювання ризику;
- контроль ризику;
- моніторинг ризику.

Ефективне управління ризиками вимагає інформування спостережної ради банку. Спостережна рада банку має скеровувати стратегічний напрям розвитку банку. Ключовим компонентом формування стратегічного напрямку є визначення рівня толерантності банку до ризику шляхом затвердження положень, що встановлюють стандарти, усно або письмово. Належним чином розроблені системи моніторингу дозволяють спостережній раді банку покладати на керівництво банку відповідальність за проведення операцій у межах встановлених рівнів толерантності до ризику.

Суттєвими чинниками ефективного управління ризиками є високий професійний рівень керівництва і відповідна комплектація персоналом. Керівництво банку несе відповідальність за впровадження, надійність і забезпечення функціонування систем управління ризиками. Керівництво також має достатньою мірою інформувати спостережну раду банку.

Під час оцінки системи управління ризиками наглядовці беруть до уваги положення, процеси, персонал і системи контролю. Значні недоліки в одному або декількох із цих компонентів розглядаються як недоліки в управлінні ризиками. Усі ці системи є важливими, але розвиненість і складність кожної з них є різною залежно від складності операцій банку. Менші за розміром банки, які не здійснюють складних операцій, як правило, мають менш формалізовані положення, процеси і системи контролю, ніж більші банки. Проте це не означає, що системи управління ризиками є менш важливими для банків з нескладними операціями. Це просто означає, що формалізація процесу є менш вираженою. Усі банки мають бути в змозі чітко визначити і продемонструвати ефективність своїх власних систем управління ризиками. Ефективне управління ризиками передбачає наявність послідовних положень, процесів, кваліфікованого персоналу і систем контролю.

З метою здійснення банківського нагляду Національний банк виділив дев'ять категорій ризику, а саме: кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни процентної ставки, ринковий ризик, валютний ризик, операційно-технологічний ризик, ризик репутації, юридичний ризик та стратегічний ризик.

Ці категорії не є взаємовиключними; будь-який продукт або послуга може наражати банк на декілька ризиків. Однак для зручності аналізу Національний банк виявляє та оцінює ці ризики окремо.

Кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-

якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання.

Ризик ліквідності визначається як наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат. Ризик ліквідності виникає через нездатність управляти незапланованими відтоками коштів, змінами джерел фінансування та/або виконувати позабалансові зобов'язання.

Виділяють також ризик ліквідності ринку, який визначається як наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через нездатність банку швидко закрити розриви своїх позицій за поточними ринковими ставками, не зазнавши при цьому неприйнятних витрат. Ризик ліквідності ринку виникає через нездатність визначати або враховувати зміни ринкових умов, які впливають на спроможність залучати кошти в необхідних обсягах та за прийнятними ставками та/або реалізовувати активи швидко і з мінімальними втратами вартості.

Ризик зміни процентної ставки – це наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок. Цей ризик впливає як на прибутковість банку, так і на економічну вартість його активів, зобов'язань та позабалансових інструментів.

Ринковий ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговельному портфелі. Цей ризик впливає з маркетмейкерства, дилінгу, прийняття позицій з боргових та пайових цінних паперів, валют, товарів та похідних інструментів (деривативів).

Валютний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали. Валютний ризик можна поділити на: ризик трансакції; ризик перерахунку з однієї валюти в іншу (трансляційний ризик); економічний валютний ризик.

Операційно-технологічний ризик – це потенційний ризик для існування банку, що виникає через недоліки корпоративного управління, системи внутрішнього контролю або неадекватність інформаційних технологій і процесів оброблення інформації з точки зору керованості, універсальності, надійності, контрольованості і безперервності роботи.

Ризик репутації – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду. Це впливає на спроможність банку встановлювати нові відносини з контрагентами, надавати нові послуги або підтримувати існуючі відносини.

Юридичний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення. Банківські установи наражаються на юридичний ризик через те, що мають відносини з великою кількістю зацікавлених сторін, наприклад, клієнтами, контрагентами, посередниками тощо, органами нагляду, податковими та іншими уповноваженими органами.

Стратегічний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі. Цей ризик виникає внаслідок несумісності: стратегічних цілей банку; бізнес-стратегій, розроблених для досягнення цих цілей; ресурсів, задіяних для досягнення цих цілей; якості їх реалізації.

Для забезпечення ефективного нагляду на основі оцінки ризиків Національному банку потрібна єдина база для документування рішень щодо ризику. Система оцінки ризиків забезпечує зручність документування висновків стосовно кількості ризику, якості управління ризиками, рівня занепокоєння нагляду (вимірюється як сукупний ризик) і напряму ризику.

Оцінка ризику в системі оцінки ризиків має відображати як дійсні, так і потенційні параметри ризику банку. На цій оцінці базується стратегія і дії служби банківського нагляду.

Національний банк визначив систему для оцінки кожної категорії ризику. Система оцінки ризиків надає можливість в послідовний спосіб вимірювати ризики і визначати, яких наглядових процедур необхідно вжити. Для шести категорій ризику – кредитного ризику, ризику ліквідності, ризику зміни процентної ставки, ринкового ризику, валютного ризику та операційно-технологічного ризику – наглядовці оцінюють кількість ризику, якість управління ризиком, сукупний ризик і напрям ризику. Для ефективного використання системи оцінки ризиків наглядовці мають враховувати як поточний стан банку, так і фактори, які можуть вказувати на зростання ризиків. Згідно із системою оцінки ризиків існує чотири основних компоненти визначення параметрів ризику банку:

1) кількість ризику, тобто рівень або обсяг ризику, на який наражається банк, характеризується як незначна, помірна або значна;

2) якість управління ризиком, тобто наскільки добре здійснюється виявлення, вимірювання, контроль і моніторинг ризиків; характеризується як висока, така, що потребує вдосконалення, або низька;

3) сукупний ризик, тобто узагальнений висновок, який відображає рівень занепокоєння органів нагляду, зважаючи як на кількість ризику, так і на якість управління ризиком, з урахуванням відносного значення кожного з цих аспектів. Сукупний ризик оцінюється як високий, помірний або низький за кожною з дев'яти категорій ризику;

4) напрям ризику, тобто ймовірна зміна сукупного рівня ризику протягом наступних 12 місяців. Характеризується як такий, що зростає, стабільний або такий, що зменшується. Напрямок ризику впливає на стратегію нагляду, зокрема на те, які додаткові наглядові заходи можуть бути вжиті.

Органи нагляду здійснюють оцінку ризиків за системою оцінки ризиків у кінці кожного циклу нагляду (як правило, цикл дорівнює 12 місяцям). Така оцінка може уточнюватися в будь-який час, коли органам нагляду стає відомо про зміни параметрів ризиків на проміжних етапах.

Проводячи оцінку ризиків із застосуванням системи оцінки ризиків, органи нагляду визначають рівень занепокоєння (тобто сукупний ризик) і напрям ризику для кожної категорії ризику. Відповідні висновки органів нагляду визначають, які наглядові заходи будуть використовуватися, наприклад планова інспекційна перевірка, позапланова інспекційна перевірка, заходи безвиїзного нагляду тощо.

Тема 7. Особливості нагляду за діяльністю проблемних банків

Зміни, які відбуваються в економіці країни, у банківській системі та їх розвиток постійно спонукають до проведення якісних змін у банківському надгляді. Вдосконалюється, розвивається і підвищується рівень його повноважень, що цілком відповідає рекомендаціям Базельського комітету з питань банківського нагляду.

Банки вступають в конкуренцію і те, що складає суттєвість бізнесу у сфері банківської діяльності, зазнає сьогодні швидких змін. Значний ризик і конкуренція прискорюють процес консолідації та спрямовують банк зосередитись на критичних проблемах: розширення спектру банківських продуктів та напрямків діяльності і власності на банки.

Можна визначити три основні проблеми розвитку банківської сфери:

- а) консолідація;
- б) розширення банківських послуг;
- в) власність на банки.

Головним джерелом сигналів та оцінки фінансового стану банку є балансові дані. В дослідженнях по визначенню проблемних банків аналізуються співвідношення темпів росту, міри варіацій, відносні показники. Застосовуються такі стандартні змінні, як:

- прибуток на активи;

- співвідношення між власними та залученими коштами;
- обіг коштів;
- структура активів;
- джерела фондів;
- покриття збитків.

Оскільки на сьогодні головна причина попадання банку у розряд проблемних - кредитний ризик, то симптоми, пов'язані з кредитним портфелем є сигналами раннього застереження.

Головною причиною краху проблемних банків продовжує залишатися незадовільна якість активів, що з часом руйнує капітал банку.

Положенням про Департамент із питань роботи з проблемними банками Національного банку України визначено, що об'єктами його діяльності є проблемні банки, а саме:

- банки, які знаходяться в зоні найбільшого фінансового ризику;
- банки, які знаходяться в режимі фінансового оздоровлення;
- банки, які знаходяться в стадії припинення діяльності;
- банки, які визнані банкрутами;
- банки, які знаходяться в стадії ліквідації (за рішеннями правління НБУ, Арбітражного суду або загальних зборів акціонерів).

Згідно статистичних даних виявлено ряд найважливіших факторів занепаду банку, серед яких 98 відсотків припадає на якість активів. Інші фактори це: неякісне планування та управління; зловживання; незадовільні економічні обставини; відсутність належного контролю та аудиту; приховування реального фінансового стану; незабезпечені витрати.

Робота з банками, які мають проблеми в своїй діяльності, з метою проведення Національним банком України скоординованої, зваженої і послідовної політики банківського нагляду, включає в себе:

- розробку системи виявлення фінансових ускладнень, визначення критеріїв оцінки діяльності банків, за якими остання може бути класифікована як проблемна;
- встановлення конкретних причин виникнення і ступеню розвитку проблем у банків на підставі аналізу даних безвиїзного нагляду та інспектування;
- розробка політики регулювання, що включає застосування конкретних заходів впливу.

До системи виявлення фінансових ускладнень у діяльності банків включають ознаки проблемності банків, які можна поділити на прямі та непрямі.

До прямих відносяться:

- порушення банками обов'язкових економічних нормативів та недотримання резервних вимог;
- різкі коливання залишків коштів на кореспондентських рахунках, особливо при умові, що мінімальні залишки близькі нулю;
- наявність несплачених документів клієнтів;
- встановлення фактів грубих порушень правил бухгалтерського обліку, надання свідомо недостовірної звітності;
- проведення ризикової кредитної та процентної політики;
- збиткова діяльність;
- часті зміни складу керівництва;
- наявність аудиторського висновку з обмеженнями за підсумками перевірки діяльності;
- відсутність інформації, скарги клієнтів на роботу банку.

До непрямих відносяться:

- робота банків на високо ризикових і ненадійних ринках, які мають обмежені перспективи розвитку;
- незбалансованість строків залучення та розміщення коштів;
- висока питома вага міжбанківських кредитів у складі залучених банком ресурсів;

– агресивна реклама залучення коштів на умовах вище ринкових.

За цими ознаками банки доцільно поділити на такі групи:

- фінансово стабільні банки;
- банки, які мають перші ознаки проблемності; - банки, які мають тимчасові ускладнення; банки з першими ознаками банкрутства;
- критичні (фінансово нестабільні) банки.

До безпосередньо проблемних відносяться банки, які мають перші ознаки проблемності, банки, які мають тимчасові ускладнення, банки з першими ознаками банкрутства.

Першими ознаками проблемності для банків є:

збиткова діяльність за одну звітну дату;

недотримання нормативу достатності капіталу на звітну дату;

порушення порядку формування обов'язкових резервів;

співвідношення простроченої заборгованості за кредитами до обсягу кредитних вкладень складає 5-6 відсотків;

різкі зміни у складі акціонерів або керівництва банку;

наявність несплачених документів клієнтів на 4 дати і більше протягом місяця.

Ознаками тимчасових ускладнень для банків можуть бути:

збиткова діяльність протягом трьох місяців;

недотримання нормативу достатності капіталу та інших нормативів протягом трьох місяців;

зростання протягом трьох місяців питомої ваги простроченої заборгованості за кредитами в обсязі кредитних вкладень (від 6 відсотків);

відсутність резерву для відшкодування можливих втрат за позиками;

-наявність несплачених документів клієнтів на 6 дат і більше протягом місяця.

Першими ознаками банкрутства слід вважати вище перелічені, якщо термін їх наявності перевищив один рік.

Система попередньої діагностики може складати як вище перелічені ознаки проблемності банків, так і додаткові показники структури балансу, які не входять до економічних нормативів. Крім того, одним із важливих показників, який треба враховувати органам нагляду, є функціональне значення комерційного банку.

Усі банки за величиною та функціональною важливістю можна поділити на 3 групи:

Великі (структуроутворення) банки, які мають суттєве значення для грошово-кредитної системи. Таким банкам притаманна концентрація міжбанківських операцій, першість в обсягах кредитів, наданих господарству країни, залучення значного обсягу коштів населення;

Середні банки з диверсифікованим кредитно-депозитним портфелем, які за масштабами значно поступаються банкам першої групи;

Малі банки, які мають порівняно вузьку спеціалізацію і проводять операції в невеликих обсягах.

Причини втрати ліквідності та кризового фінансового стану у кожному банку індивідуальні. Разом з тим, у процесі визначення конкретних причин виникнення і ступеню розвитку проблем у банку, на підставі аналізу даних безвиїзного нагляду та інспектування, їх можна віднести до однієї з таких груп:

1. Банки, що керуються незадовільно. Проблеми з ліквідністю таких банків пов'язані з вкладенням коштів у нерентабельний розвиток власної інфраструктури, великі сумнівні проекти, які здійснюються без урахування ринкової кон'юнктури. До них також можна віднести банки, які пропонували неринкові умови залучення депозитів (у першу чергу - населення) або, наприклад, вкладали кошти в елітне житло.

Банки, що проводили примусово ризиковану політику. Такі банки ставали неліквідними у зв'язку з наданням кредитів, які поступово переходили до категорії безнадійних.

Кримінальні банки. Втрата ліквідності такими банками викликана неповерненнями позик інсайдерами, а також безпосередніми крадіжками.

На сьогодні щодо діяльності НБУ з проблемними банками існує велика правова проблема, щодо невизначеності джерел фінансування роботи ліквідаційних комісій при відсутності коштів у банку, ліквідації комерційних банків, яка склалася внаслідок недосконаlosti

чинного законодавства. Так, законодавством України не передбачена відповідальність посадових осіб комерційних банків, які ліквідуються, та членів ліквідаційних комісій за ухилення від здійснення процедури ліквідації, що ускладнює процес ліквідації банків. Тому, на стадії ліквідації банку гроші, як правило, до потерпілих вкладників (юридичних та фізичних осіб) не повертаються.

Тема 8. Заходи впливу, що застосовуються до комерційних банків за порушення економічних нормативів.

У разі порушення банками чи іншими особами, які є об'єктом перевірки Національного банку згідно з Законом про банки і банківську діяльність вимог банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку або здійснення ними ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, Національний банк застосовує заходи впливу адекватно допущеним порушенням у порядку, установленому Положенням «Про застосування НБУ заходів впливу за порушення банківського законодавства».

Національний банк застосовує до банків заходи впливу, до яких належать:

а) письмове застереження щодо припинення порушення та вжиття необхідних заходів для виправлення ситуації, зменшення не виправданих витрат банку, обмеження не виправдано високих процентних виплат за залученими коштами, зменшення чи відчуження неефективних інвестицій;

б) скликання загальних зборів учасників, спостережної ради банку, правління (ради директорів) банку для прийняття програми фінансового оздоровлення або плану реорганізації банку;

в) укладення письмової угоди з банком, за якою банк чи визначена угодою особа зобов'язується вжити заходів для усунення порушень, поліпшення фінансового стану банку тощо;

г) розпорядження щодо зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі;

г) розпорядження щодо встановлення для банку підвищених економічних нормативів;

д) розпорядження щодо підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами та іншими активами;

е) розпорядження щодо обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій з високим рівнем ризику;

є) розпорядження щодо заборони надавати бланкові кредити;

ж) розпорядження щодо накладання штрафів на:

- керівників банків у розмірі до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян,

- банки в розмірі не більше одного відсотка від суми зареєстрованого статутного фонду;

з) розпорядження щодо тимчасової, до усунення порушення, заборони власнику істотної участі в банку, використовувати право голосу придбаних акцій (часток/паїв) у разі грубого чи систематичного порушення ним законодавства;

и) розпорядження щодо тимчасового, до усунення порушення, відсторонення посадової особи банку від посади у разі грубого чи систематичного порушення цією особою вимог банківського законодавства;

і) розпорядження щодо примусової реорганізації банку;

ї) розпорядження щодо призначення тимчасової адміністрації;

й) відкликання банківської ліцензії та ініціювання процедури ліквідації банку.

Для введення щоденного контролю за діяльністю банків і виконанням ними вимог Національного банку щодо усунення допущених порушень може встановлюватися особливий режим контролю за їх діяльністю.

Особливий режим контролю є додатковим інструментом банківського нагляду, що використовується, як правило, одночасно з заходами впливу, що встановлені статтею 73

Закону «Про банки і банківську діяльність», у разі виникнення в банку некерованої ситуації, а саме:

- невиконання керівниками банку вимог Національного банку щодо усунення виявлених порушень;
- відсторонення керівників банків від посади;
- виявлення за результатами безвізного нагляду або інспекційної перевірки фактів проведення банком операцій з високим рівнем ризику, порушень банківського законодавства, а також одержання доходів із порушенням вимог чинного законодавства, навіть якщо ці порушення не призвели до погіршення фінансового стану банку;
- виникнення реальної загрози невиконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами і кредиторами;
- потреби в посиленому контролі за діяльністю банку з метою уникнення можливості невиконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами та кредиторами до часу прийняття Національним банком рішення про призначення тимчасової адміністрації або про відкликання ліцензії та ініціювання процедури ліквідації.

Рішення про встановлення особливого режиму контролю приймається Комісією Національного банку з питань нагляду та регулювання діяльності банків або заступником Голови Національного банку (куратором служби банківського нагляду), або у виняткових випадках на строк до одного місяця для подальшого вирішення питання щодо діяльності банку - Комісією при територіальному управлінні Національного банку з питань нагляду та регулювання діяльності банків з повідомленням про це Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку протягом трьох робочих днів.

Заходи впливу застосовуються Національним банком на підставі:

- результатів інспекційних (планових та позапланових) перевірок діяльності банків чи їх філій;
- результатів аналізу дотримання банками вимог банківського законодавства з використанням статистичної звітності, щомісячних і щоденних балансів тощо;
- результатів перевірок діяльності банків аудиторськими організаціями, уповноваженими відповідно до чинного законодавства на їх здійснення;
- пропозицій Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у разі порушення банком норм Закону України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб»;
- результатів перевірок дотримання банками валютного законодавства, здійснених уповноваженими працівниками Національного банку, що містять виявлені порушення банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку.

Заходи впливу, що застосовуються Національним банком до банків, мають бути адекватними конкретним порушенням, які ними були допущені.

Вибір адекватних заходів впливу, які застосовуються до банків відповідно до банківського законодавства, має здійснюватися з урахуванням:

- характеру допущених банком порушень;
- причин, які зумовили виникнення виявлених порушень;
- загального фінансового стану банку та рівня достатності капіталу;
- розміру можливих негативних наслідків для кредиторів і вкладників.

У разі виконання банком прийнятих зобов'язань та покращення показників діяльності банку Національний банк може достроково відмінити застосовані заходи впливу на визначений строк (частково або зовсім). Рішення про відміну застосованих заходів впливу має прийматися Комісією Національного банку (Комісією Національного банку при територіальному управлінні) або Правлінням Національного банку, або особою, яка прийняла рішення про застосування заходу впливу.